

УДК 364.2-053.9+364-783

Науково-теоретичний альманах «Грані»
Scientific-theoretical almanac «Grani»«Grani». 2016. 138(10), 86-92.
doi:10.15421/1716110
www.grani.org.ua

Система потреб людей похилого віку (специфіка і сутність)

Р.І. Сопко¹

У представленій статті автором розглянуто основні потреби людей похилого віку. Вивчено думку людей похилого віку та членів їх сімей у Закарпатській області щодо можливостей задоволення потреб. Розглянуто потреби старшого покоління, також врахована думка членів сімей, які ведуть догляд за людьми похилого віку. Встановлено, які саме потреби старшого покоління є нагальними і до яких інституцій, звернуться представники старшого покоління. Встановлено закономірність, що на Закарпатті люди похилого віку надають перевагу сімейним формам догляду, так як вважають їх традиційними до даного регіону. Охарактеризовано закономірності діяльності служб системи соціального захисту населення поставлені, що зосереджені на догляді, забезпеченні можливостями здорового старіння та активного довголіття. Слід зазначити, що сьогодні мережа спеціалізованих закладів, сформована у попередні десятиріччя, коли проблема старіння не стояла так гостро, не відповідає демографічним реаліям, потребам людей похилого віку, а також сучасним стратегіям здорового старіння та активного довголіття.

Враховуючи старіння населення та посилення інших демографічних проблем, держава повинна вже на сучасному етапі закладати необхідні механізми для їх пом'якшення. Адже в перспективі старіння населення призведе до збільшення чисельності клієнтів різних гериатричних закладів в країні і, відповідно, появи нових способів роботи з ними. Поряд з тим, держава буде ще більше зацікавлена в тому, щоб люди похилого віку залишалися активними як в економічному, так і в політичному та соціальному житті. Для цього покращувати рівень охорони здоров'я населення недостатньо. Потрібно створити умови, за яких люди похилого віку не тільки могли б, але і хотіли б залишатися активними учасниками суспільного життя. Наявна ж практика показує зворотне явище. Саме тому для держави актуальним завданням стає пошук можливих механізмів сприяння та стимуляції активності людей похилого віку, поряд з питанням покращення рівня охорони здоров'я та ін. Одним з перспективних ресурсів у вирішенні вказаних завдань є соціальна робота. Саме можливість професійного впливу соціальних працівників може дозволити державі досягнути глибинних змін у вирішенні згаданих проблем.

Ключові слова: старіння населення; соціальна допомога; проблеми догляду; догляд у громаді

The system of elder people needs (particularity and essentiality)

R.I. Sopko²

The subject of research is the main needs of elder people. Having studied thoughts of Zakarpattia's elder people and members of their families, ways to satisfy the defined needs has been considered. Urgent needs of the older generation have been estimated and governmental institutions, where person can address and solve the problems of the older generation and their caregivers, have been defined.

The conducted research has proved that Transcarpathian elder people are inclined to get the family-based care, as they consider it to be traditional one for the region. The specificity of population's social protection system functioning has been described. The focus of it is seen in care provision aimed at the enabling of the healthy aging and active longevity of elder people.

It should be noted that the present network of specialized institutions was formed in the previous decade, when the problem of aging was not as sharp as it is nowadays. It does not meet either demographic realities, or the needs of the elder people, and it doesn't correspond to modern strategies of healthy aging and active longevity.

Following the problems of the population's aging and other demographic problems, at present stage the state has to take into account the necessary mechanisms of mitigating them. The future raise of population's aging will increase the number of clients of different geriatric institutions in the country and, therefore, it will increase the demand for new vivid and productive ways of working with them. At the same time, the state is more interested in the situation when elder people remain active both in economic, political and social life. It is not enough just to improve the level of protection of public health. Modern conditions require making elder people able to remain active participants in public life. Nevertheless, the present practice shows the opposite phenomenon. That is why the state has an urgent task to search for possible mechanisms of facilitation and stimulation of elder people activity, along with searching the possibilities to improve health care, etc.

¹ Асистент; Ужгородський національний університет, 88000, Ужгород, вул. Університетська, 14

² Assistant; Uzhhorod national university, 14, Universytets'ka Str., Uzhhorod, 88000, Ukraine

³ Ассистент; Ужгородський національний університет, 88000, Ужгород, ул. Университетская, 14
Email: ruslana.sopko@gmail.com

Social work is one of the most promising ways to solve these problems. Social workers can influence these changes greatly and this can allow the state to achieve profound changes in solving the mentioned problems.

Keywords: aging of population; social assistance; care problems; community care

Система потребностей пожилых людей (специфика и сущность)

Р.И. Сопко³

Науочность статьи направлена на изучение потребностей пожилых людей. Поскольку Украина принадлежит к старейшим странам мира, темпы старения и показатели статистики заставляют делать выводы о последствиях данного процесса. Методом анкетирования исследованы мнения престарелых и членов их семей в удовлетворении их потребностей (на примере Закарпатской области). Охарактеризованы следующие потребности: физиологические (здоровье, доход), потребность в повседневной помощи и др. Выяснено от кого пожилые люди их получают и в каких именно повседневных ситуациях нуждаются в помощи. Проанализированы пути получения помощи в уходе за этой категорией населения с точки зрения институциональных форм государства и форм семейного ухода. Результаты исследования дают возможность понять специфику потребностей пожилых людей, уровень их удовлетворения. Установлена закономерность, что неудовлетворения потребностей приводит к проблемам в обществе. Выводы следующие: актуальность статьи заключается в выделении потребностей пожилых людей, количество которых увеличивается с каждым годом; игнорирование последствий старения приводит к проблемам в стране. Итак, мы должны знать потребности старшего поколения государства и, что нужно сделать, чтобы их избежать.

Ключевые слова: старение населения; социальная помощь; проблемы ухода; уход в обществе

Peer-reviewed, approved and placed: 06.09.2016.

Постановка проблеми. Повноцінна життєдіяльність людей похилого віку, як і будь-якої іншої категорії населення, неможлива без надання їм різних видів допомоги та послуг, що відповідають їхнім потребам. Надання соціальних послуг у рамках соціального обслуговування необхідні, коли життєві обставини, які додаються до старості (бідність, самотність, ексклюзія тощо) обмежують можливості реалізовувати потреби самостійно. Таким чином, у сфері соціального обслуговування (надання соціальних послуг) постійно доводиться мати справу із первинним та комплексним оцінюванням потреб клієнтів, а відтак і зіставленням наявних потреб з можливостями щодо їх задоволення та пошуком необхідних для цього ресурсів. Така діяльність потребує наукових обґрунтувань і спеціальних досліджень, зокрема, щодо особливостей потреб людей похилого віку, які проживають спільно з дорослими дітьми, а також готовності останніх сприяти їх задоволенню та схильності обох категорій до використання з цією метою соціальних послуг.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання вивчення потреб розглядалися у різних соціологічних підходах. Для розуміння потреб людей похилого віку використовують: діяльнісний підхід О.М. Леонтьєва [9], який природу потреб пов'язує з їх предметністю; класифікація потреб М.М. Бережного [10], вихідною посилкою даної класифікації є види буття людини: біологічне, соціальне і духовне; теорії ієрархії потреб А. Маслоу [11], який своє бачення потреб обґрунтував виходячи з активної природи людини, здатної впливати на своє життя; трирівнева теорія К. Альдерфа, яка включає у себе потреби існування, потреби у соціальних зв'язках та потреби зростання; теорії двох факторів Ф. Герцберга, що розкриває чинники позитивних емоцій щодо роботи та теорія набутих потреб Д. Мак-Келланда, до яких входить: влада, успіх, незалежність.

Метою дослідження є найбільш актуальні потреби людей похилого віку та їх бачення найближчим оточенням.

Виклад основного матеріалу. Для розуміння логіки подальших міркувань необхідно визначити, за якими ознаками будемо відносити людей похилого віку до даної соціально-демографічної групи. Адже межі похилого віку рухливі, вони залежать від соціально-економічного розвитку суспільства, досягнутого рівня добробуту і культури, умов життя людей, менталітету і традицій того чи іншого соціуму.

Вчені різних спеціальностей (антропологи, геронтологи, психологи) мають різні точки зору на періодизацію старіння, але більшість трактують вік 60-65 років як початок старості. Відповідно до документів Організації Об'єднаних Націй (ООН) та Міжнародної організації праці (МОП) літніми вважаються особи у віці 60 років і старші. Найрозвиненіші країни світу взяли хронологічний вік 65 років як визначення літнього віку або літньої людини. Свій варіант визначення вікових меж похилого віку пропонує Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). Відповідно до цієї класифікації до людей похилого віку відносять генерацію осіб старшого віку (60+): 60-74 роки – літні, 75-89 років – старі, 90 років і старші – довгожителі.

Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» [4] до таких відносить осіб, які досягли встановленого пенсійного віку, та осіб, яким до досягнення пенсійного віку залишилося не більш як півтора року. Таке визначення можна вважати дещо умовним, враховуючи, що вік, в якому можна почати отримувати пенсійні виплати, дуже різниться. Однак, з точки зору осмислення соціальних проблем і потреб людей похилого віку в Україні, його вживання нам здається доцільним. Адже саме формальний

перехід з категорії працездатного населення до групи пенсіонерів стає однією з основних причин посилення соціальних проблем людей похилого віку. Серед інших соціально-економічних показників («порогів») переходу до старшого віку – зміна основного джерела доходів і соціального статусу, звуження кола соціальних ролей. Тому кожен віковий прошарок цієї категорії населення в суспільстві має свої внутрішні характеристики: вікові стереотипи, уявлення щодо ролей і обов'язків на даній стадії життя, рівень узгодженості потреб і можливостей тощо.

За даними Державної служби статистики [5] станом на 1 січня 2014 року в Україні частка населення віком 60 років і старше становить 21,4 відсотки. Ці дані, як і комплексний демографічний прогноз України до 2050 року визначають, що Україна за часткою населення віком понад 60 років ввійшла до 30 найстаріших держав світу, посідаючи наразі 25-26-те місце (поділяє із Норвегією) [6]. Дана соціально-демографічна група має стійку тенденцію до збільшення не тільки загалом в Україні, а й переважній більшості її регіонів і Закарпатті зокрема.

Одним із серйозних наслідків постаріння населення є поява в суспільстві когорти соціально незатребуваних людей похилого віку, недостатньо матеріально забезпечених, непрацездатних, які

страждають від комплексної хронічної патології, соціально ізольованих. Тому науковці Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи у національній доповіді «Сталий людський розвиток: забезпечення справедливості» (2012) [7] серед найважливіших пріоритетів соціальної політики щодо осіб похилого віку в Україні визначають саме збереження здоров'я й працездатності літніх осіб.

У квітні-червні 2014 року соціологічна лабораторія УЖНУ проводила вилкове дослідження методом анкетування у містах і селах Закарпатської області метою якого було вивчення думки літніх людей та членів їх сімей щодо виявлення потреб та можливостей їх задоволення. Всього було опитано 422 особи. З тих, які відповіли на запитання про належність до певної вікової категорії: особи віком до 45 років – 135 (32%); особи віком 45-59 рр. – 88 (20,9%); особи віком 60-74 рр. – 124 (29,4%); особи віком 75 і старше – 68 (16,1%); 7 осіб, що становить 1,7%, не зазначили свій вік. Таким чином, з тих, що відповіли, 192 (46,3%) – літня людина і 223 (53,7%) членів сімей людей похилого віку. Узагальнені результати оцінки власного здоров'я людьми похилого віку та його оцінювання членами їх сімей наведені в таблиці 1.

Як свідчать дані табл. 1, більшість опитаних різних вікових категорій – 210 чол. (50,6%)

Таблиця 1. Як Ви оцінюєте Ваше здоров'я (здоров'я Ваших батьків)?

			Оцінка здоров'я				Всього
			відмінно	добре	задовільно	погано	
Вік	до 45	Частота	5	48	66	16	135
		% до «Віку»	3,7%	35,6%	48,9%	11,9%	100,0%
		% до «Оцінка здоров'я»	29,4;	39,7%	31,4%	23,9%	32,5%
	45-59	Частота	4	23	50	11	88
		% до «Віку»	4,5%	26,1%	56,8%	12,5%	100,0%
		% до «Оцінка здоров'я»	23,5%	19,0%	23,8%	16,4%	21,2%
	60-74	Частота	7	35	59	23	124
		% до «Віку»	5,6%	28,2%	47,6%	18,5%	100,0%
		% до «Оцінка здоров'я»	41,2%	28,9%	28,1%	34,3%	29,9%
	75+	Частота	1	15	35	17	68
		% до «Віку»	1,5%	22,1%	51,5%	25,0%	100,0%
		% до «Оцінка здоров'я»	5,9%	12,4%	16,7%	25,4%	16,4%
Всього	Частота	17	121	210	67	415	
	% до «Віку»	4,1%	29,2%	50,6%	16,1%	100,0%	
	% до «Оцінка здоров'я»	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

відзначають рівень здоров'я «задовільним», а 121 особа (29,2%) – «добрим». 17 (4,1%) і 67 (16,1%) осіб вказують на «відмінне» і «погане» здоров'я відповідно. На «відмінно» оцінюють здоров'я своїх батьків 5 (3,7%) людей віком до 45 років і 4 (4,5%) осіб віком 45-59 років. В той же час, власне здоров'я оцінюють відмінно 7 (5,6%) літніх людей віком 60-74 роки і 1 (1,5%) особа віком до 75+.

48 (35,6%) респондентів віком до 45 років і 23 (26,1%) опитаних віком 45-59 років вважають здоров'я літніх людей, які є членами їхніх сімей, «добрим». Таким же вважають своє здоров'я 35 (28,2%) осіб похилого віку віком 60-74 роки і 15 (22,1%) осіб віком 75+.

«Задовільним» визнають здоров'я своїх батьків 66 (48,9%) «дітей» віком до 45 р. і 50 (56,8%) осіб віком 45-59 р. Так само оцінюють власне здоров'я 47,6% «батьків» віком 60-74 роки і 35 (51,5%) «батьків» віком 75+.

Як свідчать дані таблиці 3, власне здоров'я визнають «поганим» – 16 (11,9%) «дітей» віком до 45 р.; 11 (12,5%) осіб віком 45-59 р.; 23 (18,5%) «батьків» віком 60-74 роки і 17 (25%) «батьків» віком 75+.

Активна старість разом з гарним здоров'ям можуть підтримуватися шляхом зміцнення незалежності людей похилого віку, захисту їх доходу, скорочення

ризиків бідності, підтримки заходів з продовження працездатності та запобігання ранньому виходу на пенсію з причини поганого здоров'я. У цьому зв'язку Міжнародна федерація соціальних працівників (МФСП) наголошує, що фахівці соціальної роботи мають широкі можливості у створенні і пропаганді політики та програм для літніх людей, а також у забезпеченні для них необхідних послуг [8]. Стан здоров'я людей похилого віку часто потребує уваги й зусиль соціальних працівників для того, щоб забезпечити доступ до медичного обслуговування. Зокрема, доступності для літніх людей сучасних засобів діагностики, профілактики, лікування та реабілітації, геріатричних закладів; координаційних рад з питань медико-соціальної допомоги літнім при місцевих адміністраціях тощо. Оцінюючи потребу в повсякденній допомозі відповіді розподілилися таким чином (табл. 2):

Як свідчать дані таблиці 2, більшість опитаних респондентів різних вікових категорій – 234 чол. (56,4%) відзначають, що допомога їм (або літнім членам їхніх родин) потрібна періодично, а 86 осіб (20,7%) зазначають, що вони (або їхні батьки) не потребують допомоги. 72 (17,3%) особи вказують на потребу в постійній допомозі, а 23 (5,5%) особи обрали відповідь «важко сказати».

Таблиця 2. Чи потрібна Вам (Вашим батькам) повсякденна допомога у зв'язку з проблемами зі здоров'ям чи з інших причин?

			Потреба у повсякденній допомозі				Всього
			потрібна постійно	потрібна періодично	не потребує допомоги	важко сказати	
Вік	до 45	Частота	15	81	29	10	135
		% до «Віку»	11,1%	60,0%	21,5%	7,4%	100,0%
		% до «Оцінка здоров'я»	20,8%	34,6%	33,7%	43,5%	32,5%
	45-59	Частота	17	56	10	5	88
		% до «Віку»	19,3%	63,6%	11,4%	5,7%	100,0%
		% до «Оцінка здоров'я»	23,6%	23,9%	11,6%	21,7%	21,2%
	60-74	Частота	21	60	38	5	124
		% до «Віку»	16,9%	48,4%	30,6%	4,0%	100,0%
		% до «Оцінка здоров'я»	29,2%	25,6%	44,2%	21,7%	29,9%
	75+	Частота	19	37	9	3	68
		% до «Віку»	17,9%	54,4%	13,2%	4,4%	100,0%
		% до «Оцінка здоров'я»	26,4%	15,8%	10,5%	13,0%	16,4%
Всього	Частота	72	234	86	23	415	
	% до «Віку»	17,3%	56,4%	20,7%	5,5%	100,0%	
	% до «Оцінка здоров'я»	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Про «постійну потребу допомоги» для своїх батьків відзначають 15 (11,1%) людей віком до 45 років і 17 (19,3%) осіб віком 45-59 років. В той же час постійної допомоги потребують 21 (16,9%) літня людина віком 60-74 роки і 19 (27,9%) осіб віком до 75+.

81 (60%) респондент віком до 45 років і 56 (63,6%) опитаних віком 45-59 років вважають, що допомога літнім людям, які є членами їхніх родин, «потрібна періодично». Водночас періодичної допомоги потребують 60 (48,4%) осіб похилого віку віком 60-74 роки і 37 (54,4%) осіб віком 75+.

Про те, що літні люди не потребують допомоги, зазначають 29 (21,5%) «дітей» віком до 45 р. і 10 (11,4%) осіб віком 45-59 р. Також про це відзначають 38 (30,6%) «батьків» віком 60-74 роки і 9 (13,2%) осіб віком 75+.

На запитання «Якщо Ви (Ваші батьки) потребуєте допомоги, то від кого її зазвичай

отримуєте?» отримані такі відповіді (табл. 3):

Як показують дані таблиці 3, допомогу опитувані переважно отримують від дітей – особи віком до 45 р. – 89,6%, 45-59 – 94,3%, 60-74 р. – 80,6%, 75+ – 86,8% від загальної кількості опитаних відповідної вікової категорії.

Аналогічно першому показнику, пріоритетною є допомога від онуків – особи віком до 45 р. – 50,4%, 45-59 – 54,5%, 60-74 р. – 54%, 75+ – 69,1%. Також отримують допомогу від інших родичів, сусідів, друзів – ці види допомоги займають від 10% до 22% у структурі визначених допомог усіх вікових категорій. Всі інші види допомоги мають низькі показники – менші 5%.

На запитання «У яких повсякденних ситуаціях Ви (Ваші батьки) потребуєте допомоги?» отримані відповіді, наведені в табл. 4.

Як показують дані таблиці 4, допомогу опитувані переважно потребують у таких ситуаціях: домаш-

Таблиця 3. Якщо Ви (Ваші батьки) потребуєте допомоги, то від кого її зазвичай отримуєте?

Ознака	Вік							
	до 45	% до групи осіб віком до 45 років	45-59	% до групи осіб віком 45-59 років %	60-74	% до групи осіб віком 60-74 роки	75+	% до групи осіб віком 75 років і більше
Від дітей	121	89,6	83	94,3	100	80,6	59	86,8
Від онуків	68	50,4	48	54,5	67	54,0	47	69,1
Інших родичів	40	29,6	27	30,7	31	25,0	17	25,0
Сусідів	25	18,5	19	21,6	23	18,5	14	20,6
Друзів	24	17,8	12	13,6	16	12,9	6	8,8
Співробітників	4	3,	3	3,4	2	1,6	1	1,5
Соціальних працівників	3	2,2	3	3,4	5	4,0	3	4,4
Церковної громади	1	0,7	1	1,1	2	1,6	2	2,9
Недержавних організацій	2	1,5	0	0	2	1,6	1	1,5

Таблиця 4. У яких повсякденних ситуаціях Ви (Ваші батьки) потребуєте допомоги?

Ознака	Вік							
	до 45	% до групи осіб віком до 45 років	45-59	% до групи осіб віком 45-59 років	60-74	% до групи осіб віком 60-74 роки	75+	% до групи осіб віком 75 років і більше
Домашня робота, наприклад, прибирання і приготування їжі	109	80,7	61	69,3	83	66,9	44	64,7
Здійснення покупок	62	45,9	35	39,8	44	35,5	40	58,8
Дотримання режиму приймання ліків	17	12,6	22	25,0	10	8,1	19	27,9
Вживання їжі/пиття	5	3,7	9	10,2	5	4,0	5	7,4
Пересування у приміщенні і на вулиці	8	5,9	7	8,0	7	5,6	12	17,6
Турбота про зовнішній вигляд: одягання, причісування	8	5,9	3	3,4	3	4,0	10	14,7

ня робота... – особи віком до 45 р. – 80,7%, 45-59 – 69,3%, 60-74 р. – 66,9%, 75+ – 64,7% від загальної кількості опитаних відповідної вікової категорії. Аналогічно пріоритетною є допомога у здійсненні покупок – особи віком до 45 р. – 45,9%, 45-59 – 39,8%, 60-74 р. – 35,5%, 75+ – 58,8%. Також є потреба в допомозі в ситуації дотримання режиму приймання ліків – особи віком до 45 р. – 12,6%, 45-59 – 25%, 60-74 р. – 8,1%, 75+ – 27,9%. Для категорії осіб 75+ важливою також є допомога у пересуванні і переміщенні на вулиці – 17,6% та турбота про зовнішній вигляд – 14,7%.

На запитання «Якщо Вам (Вашим батькам) потрібна (або була б потрібна) допомога у догляді, який із її видів вважаєте для себе прийнятним?» отримано відповіді, наведені в табл. 5:

Як свідчать дані таблиці 5, найбільш прийнятною допомогою у догляді для всіх вікових груп є сімейний догляд – особи віком до 45 р. – 81,5%, 45-59 – 90,9%, 60-74 р. – 85,5%, 75+ – 88,2% від загальної кількості опитаних відповідної вікової категорії. Також прийнятним для себе та своїх батьків бачать респонденти догляд вдома, зокрема соціальними працівниками – особи віком до 45 р. – 21,5%, 45-59 – 17%, 60-74 р. – 20,2%, 75+ – 25%. Для групи осіб 45-59 років прийнятним також вбачається догляд у громаді, у центрах соціального обслуговування та послуги доглядальниці (6%). Всі інші показники не перевищують 5%.

Загалом домашня опіка (догляд) в Україні ще не є окремим напрямком у системі охорони здоров'я чи соціального захисту населення і кількість надавачів послуг у цій сфері на сьогодні є абсолютно недостатньою, а потреба у такому виді послуг залишається

надзвичайно великою. Для цього є три основні причини. По-перше, переважна більшість людей у старшому віці бажає продовжувати жити вдома, а не в закладах. Друга причина полягає в тому, що система опіки вдома є економічно вигідніша і багатого ефективніша. По-третє, опіка над близькими і рідними є частиною культури і традицій України, як і багатьох країн Західної Європи, США, Японії. Отже, попри економічний фактор, намагання суспільства і соціальної політики відповідати усталеним традиціям є підставою для того, щоб створювати потрібні умови для опіки вдома.

Оскільки в цілому світі потреба в довготривалому догляді людей зростає, то в деяких країнах, наприклад у Німеччині, Люксембургу, Австрії чи Голландії, розробляються і створюються, попри існуюче медичне страхування, системи окремого страхування на випадок, якщо людині знадобиться опіка. Програми такого страхування подекуди покривають також витрати на навчання родичів основним піклування за близькими, а також багато інших витрат.

Висновки. Таким чином, перед системою соціальної роботи постали завдання реалізації комплексних заходів для задоволення індивідуальних та суспільних потреб людей похилого віку, забезпечення доступу до послуг соціального обслуговування, недискримінаційної участі у всіх сферах суспільства. Перш ніж окреслити ключові аспекти соціальної роботи у згаданих напрямках, слід відмітити, що однією із важливих умов соціальної роботи з людьми похилого віку є пристосування національної системи соціального захисту населення до наслідків демографічних змін. Його основу становлять

Таблиця 5. Якщо Вам (Вашим батькам) потрібна (або була б потрібна) допомога у догляді, який із її видів вважаєте для себе прийнятним?

Ознака	Вік							
	до 45	% до групи осіб віком до 45 років	45-59	% до групи осіб віком 45-59 років %	60-74	% до групи осіб віком 60-74 роки	75+	% до групи осіб віком 75 років і більше
Сімейний догляд (обслуговування в звичних умовах...)	110	81,5	80	90,9	106	85,5	60	88,2
Догляд вдома (... соціальними працівниками)	29	21,5	15	17,0	25	20,2	17	25,0
Догляд у громаді	2	1,5	5	5,7	2	1,6	3	4,4
Догляд денний (у центрах соц. обслуговування)	4	3,0	5	5,7	3	2,4	1	1,5
Догляд стаціонарний	2	1,5	2	2,3	2	1,6	1	1,5
Догляд у платних пансіонатах	5	3,7	2	2,3	1	0,8	0	0,0
Догляд у спеціальних житлових будинках	1	0,7	3	3,4	1	0,8	1	1,5
Послуги доглядальниці	6	4,4	5	5,7	5	4,0	1	1,5

нормативно-правові акти: Конституція України, Кодекс законів про працю України, Закони України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні»,

«Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам», «Про соціальні послуги» та ряд інших

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Потребность [Текст] // Социологический энциклопедический словарь: на рус., англ., нем., франц., чешск. яз. – М.: ИНФРА, 1998. – С. 254.
2. Бестужев-Лада В.В. Потребность [Текст] / В.В. Бестужев-Лада, Н.В.Кучевская // Энциклопедический социологический словарь / Общ. ред. Г.В.Осипова. – М., 1995. – С. 572-573.
3. Подольська Є. Потреби [Текст] / Є. Подольська // Соціологічна енциклопедія. – К.: Академвидав, 2008. – С. 297-298.
4. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні [Електронний ресурс]: закон від 16.12.1993 р. № 3721-ХІІ / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3721-12>- Назва з екрана.
5. Населення (1990-2014 рр.) [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України . – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>- Назва з екрана.
6. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. [Текст] / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Український центр соціальних реформ, 2006. – 138 с.
7. Сталій людський розвиток: забезпечення справедливості: Національна доповідь [Текст] / кер. авт. колективу Е.М. Лібанова; Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. – Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2012. – 412 с.
8. Older Workers Recommendation, 1980 (No. 162) [Electronic resource] // Information System on International Labour Standards NORMLEX. – Regime to access: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R162 – Title from screen.
9. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы и эмоции [Текст] / Алексей Николаевич Леонтьев. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1971. – 40 с.
10. Бережной Н.М. Человек и его потребности [Электронный ресурс] / Николай Михайлович Бережной; под ред. В.Д. Диденко. – М.: МГУС, 2000. – Режим доступа: <http://lib.vvsu.ru/books/servis/page0007.asp> – Название с экрана.
11. Маслоу А. Мотивация и личность [Электронный ресурс] / Абрахам Маслоу; пер. с англ. А.М. Татлыбаевой. – К.: PSYLIB, 2004. – Режим доступу: <http://psylib.ukrweb.net/books/masla01/index.htm> – Название с экрана.

REFERENCES:

1. Potrebnost [Needs]. 1998. Sotsiologicheskii entsiklopedicheskii slovar: na rus., angl., nem., frants., cheshsk. yaz. INFRA, Moscow (in Russian).
2. Bestuzhev-Lada, V.V., 1995. Potrebnost [Needs]. Entsiklopedicheskii sotsiologicheskii slovar, 572-573. Moscow (in Russian).
3. Podol's'ka, Ye., 2008. Potreby [Need]. Sotsiolohichna entsyklopediya. Akademvydav, 297-298. Kyiv (in Ukrainian).
4. Pro osnovni zasady sotsial'noho zakhystu veteraniv pratsi ta inshykh hromadyan pokhyloho viku v Ukrayini: zakon vid 16.12.1993 r. № 3721-XII [About the basic principles of social protection of veterans of labor and other elder citizens in Ukraine: 16.12.1993 № 3721-XII]. Verkhovna Rada Ukrayiny. Access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3721-12> (in Ukrainian).
5. Naseleennya (1990-2014 rr.) [Population (1990-2014)]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny . Access: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian).
6. Kompleksnyy demohrafichnyy prohnaz Ukrayiny na period do 2050 r. [Comprehensive demographic forecast of Ukraine till 2050]. 2006. Ukrayins'kyu tsentr sotsial'nykh reform, Kyiv (in Ukrainian).
7. Stalyy lyuds'kyu rozvytok: zabezpechennya spravedlyvosti: Natsional'na dopovid' [Sustainable human development: equity: National report]. 2012. Vydavnycho-polihrafichnyy tsentr «Vizavi», Uman' (in Ukrainian).
8. Older Workers Recommendation 162, 1980. Information System on International Labour Standards NORMLEX. – Regime to access: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R162 – Title from screen.
9. Leontev, A.N., 1971. Potrebnosti, motivyi i emotsii [Needs, motives and emotions]. Izd-vo Mosk. un-ta, Moscow (in Russian).
10. Berezhnoy, N.M., 2000. Chelovek i ego potrebnosti [Man and his needs]. MGUS, Moscow. Access: <http://lib.vvsu.ru/books/servis/page0007.asp> – Nazvanie s ekrana. (in Russian).
11. Maslou, A., 2004. Motivatsiya i lichnost [Motivation and personality]. PSYLIB, Kyiv. Access: <http://psylib.ukrweb.net/books/masla01/index.htm> – Nazvanie s ekrana. (in Russian).